

УДК 37.016:74

Дивосвіт Марії Приймаченко

О. Богатова,

вчителька української мови
та літератури, вчителька вищої категорії,
Житомирська спеціальна школа № 2
Житомирської обласної ради
e-mail: oksanabogatova12@gmail.com

Красу рідної землі вбираємо в себе змалку, і усі по-своєму. В кожного вона потім на якомусь життєвому етапі виявляється іскрами таланту: в одного – до малювання, у другого – до слова, у третього – до музики, в четвертого – до винахідництва, у п'ятого – просто до добрих справ. А всі разом творимо розмаїту й багату картину світу. Особливо обдарованим удається примножити духовні скарби своєї землі, уславити свій народ. Маємо бути вдячні їм за творче подвижництво, маємо знати й шанувати їхні імена, вивчати й належно поцінувати їхню творчість.

Мистецтво – творче відображення дійсності або уяви в художніх образах. Краса – властивість, якість гарного, прекрасного. Творчість – діяльність людини, спрямована на створення духовних чи матеріальних цінностей. Отже, всі поняття взаємопов'язані, бо краса надихає людину на творчість, а результатом творчості і є мистецтво.

Є творці, без яких важко уявити собі Україну. До таких особистостей належить Марія Приймаченко – художниця з особливим світосприйняттям, яке сонячним променем проривається з прадавніх слов'янських коренів.

Марія Приймаченко народилася у 1908 році в невеликому селі Болотня, що на Київщині. В її родині було багато творчих людей. Наприклад, бабуся Марії розписувала і фарбувала писанки. Тато займався теслярством, бондарював та різьбив по дереву. Мати Марії була визнаною майстринею вишивання. Будучи ще маленькою, Марія захворіла на поліомієліт. Хвороба змусила її дивитись на світ дорослими очима та переживати страшний біль. Творчий шлях дівчини розпочався з розмальованої синім хати.

Марію Оксентіївну у 1936 році запрошують в Київський музей українського мистецтва в експериментальні майстерні. Творчість її стає значно різноманітнішою. Марія малює, виготовляє керамічні вироби та вишиває. Захоплюючись малярством Марії Приймаченко, цивілізована Європа запрошує її на виставки. У 1937 році на всесвітній виставці в Парижі Марія Приймаченко отримала золоту медаль, здивувавши своїми картинами мистецький світ. Але Друга світова війна змусила художницю забути на деякий час про творчість.

Повернувшись до рідного села, Марія переживала найстрашніший період свого життя – чоловік загинув на війні. Він так і не побачив свого сина Федора.

У 1960 році народна художниця починає роботу над новим циклом під назвою «Людам на радість». До нього ввійшли такі роботи: «Синій вазон з квітами», «Сонях», «Пава у квітах», «Голуб на калині» та «Лев». За новостворений цикл Марія Приймаченко отримала нагороду лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка. Крім того, вона була ще й талановитою поетесою. Майстриня вдало підписувала свої картини коротенькими примовками, які легко запам'ятовувалися, як-от: «Куріпочки пляшуть і хліб пашуть», «Собачка Ада не боїться гада», «Веснянки-роговички – веселії птички», «Ворон дві баби мав – обох обнімав». Незадовго до своєї смерті художниця створює прекрасну чорнобильську серію, яка розійшлася по всьому світу [1].

Можливо, наперекір хворобі вона піднімала свій дух і це породило в ній практичне життєлюбство і позитивний настрій. Прагнення творити людям радість було таким природним для Марії Приймаченко, як дихати. Крізь її життя стрижнем проходить невсипуща жага творення, потреба поділитися своїми відкриттями з людьми.

«Починалося все так, – згадувала художниця. – Над річкою на завітчаному лузі пасла я гусей. На піску намалювала всякі квіти, побачені мною. І потім одного разу, відшукавши на болоті синюватий глей (перепалений торф, котрий, змішуючись із водою і глиною дає синюватий колір), набрала його в пелену і розмалювала хату, так що все село потім довго дивувалося...» Кожен приходив подивитися на ту дивину, зроблену руками дівчинки. Хвалили. Сусіди просили і їхні хати прикрасити. Дивувалися, радили вчитися [2].

Талант Марії помітили. Першою спочатку для себе, а потім і для всіх відкрила майстриню киянка Тетяна Флору. Вона згадувала: «Двері чорною глиною обмазала, а по ній білі і зелені квіти, на хліві – свиня з поросятами, також всипана квітами, а над ліжком килим – не витканий, а намальований на стіні» [3].

У 1936 році Марію Оксентіївну запрошують до експериментальних майстерень при Київському музеї українського мистецтва.

Її творчість стає різноманітною – Марія малює, вишиває, захоплюється керамікою. У Державному музеї українського народного та декоративно-ужиткового мистецтва зберігаються її чудові керамічні глечики й тарелі цього періоду. Яким Герасимко, визнаний майстер української кераміки, охоче передавав Приймаченко виготовлені ним вироби різних форм, а Марія Оксентіївна розписувала їх рудими лисичками, страшними звірами, крокуючими стеблами полуниць, блакитними мавпами, зеленими крокодилами, вкритими квіточками.

За участь у виставці народного мистецтва 1936 року Марію Приймаченко нагороджують дипломом першого ступеня. З того часу її твори з незмінним успіхом експонуються на виставках у Парижі, Варшаві, Софії, Монреалі, Празі. Талант мисткині визнаний у всьому світі.

У її картинах утілені ще язичницькі, що знайшли відгук у надрах слов'янської міфології, образи фантастичних чудовиськ і птахів. Художниця

ніби синтезувала досвід багатьох поколінь народних майстрів. Нерідко та чи інша композиція народжувалась уві сні, а потім уранці або вдень з'являлася на папері.

Марію Приймаченко запросили в Центральні дослідницькі майстерні народного мистецтва, створені при Всеукраїнському державному музеї. Там працювало багато визначних майстрів – Анатолій Петрицький, Василь Кричевський, Іван Падалка, Василь Касіян, Михайло Дерегус. Не менш сильним був і слухацький склад, на фоні якого Марія Приймаченко не тільки не загубилася, а й стала лідером, однією із самобутніх та унікальних фігур. Про неї стали говорити у світі.

Удруге Марію Приймаченко відкрили у 50-х роках. Її роботи мандрували столицями світу – від Києва до Монреалю.

Сюжети художниці прості і зрозумілі. Вони народжувалися під час несподіваних асоціацій. «Дивлюсь на підлогу, бачу – то звір, а то людина на коні...», – сказала якось Марія Оксентіївна. А головне – творчість її здатна викликати асоціації у глядача.

Що являють собою роботи Приймаченко? Мисткиня дивовижно поєднала у своїй творчості малюнок і живопис. Це й живописна графіка, і граничний живопис водночас. Мистецтвознавці її творчість характеризують так: «Вона ввібрала в себе притаманний селянам пантеїзм, який обожнює сили природи, сюжети такого роду, очевидно, природні для художниці, що виросла в атмосфері поетичного фольклору» [5].

Марія Приймаченко не любить великих чистих площин, вони їй «здаються неживими, тому всюди тло – земля, небо – вкрите ритмічними рядами дрібненьких горизонтальних чи вертикальних рисок, дужок, крапок, світлих – на небі (хмаринки), темних – на землі й воді (трава й хвилі)...».

Злу силу вона малює темними, ніби навмисне приглушеними фарбами; добру – яскравими, сяйливими. Колір – основний компонент її композицій. Здається, що саме він обирає потрібну форму. Шар фарби – різний: то густий, то прозорий, навіть видно легкий підготовчий малюнок олівцем. Мазок – то короткий уривчастий, то широкий, іноді рівний, іноді дещо кострубатий [5].

В арсеналі мисткині немає «професійних хитрощів»: малює на звичайному ватмані пензлями фабричного виготовлення, використовує гуаш, акварель. Перевагу віддає гуаші, бо саме вона творить соковиту, декоративну виразну пляму з чітким силуетом. Художниця спочатку веде лінію олівцем, якось ніби недбало, «по-дитячому», окреслює контури зображення, а вже потім упевнено, вправно кладе колір. У неї поєднуються повнозначні колірні плями і чіткі контури, узгоджуються тематично-сюжетні й орнаментально-декоративні композиції [4].

Добро у роботах художниці завжди перемагає. Щодо тематики, то радість буття переплітається зі смутком. У творчості останніх років переважають роздуми «про час і про себе», про людську долю.

Твори Марії Приймаченко свідчать про те, що за ними стоїть велика школа народного мистецтва, багатовікова культура народу. Це ніби згусток емоційних вражень – від казок, легенд, і від самого життя. Процес її творчості являє собою

феномен дивовижного сплаву конкретного мислення, інтуїції, фантазії і, зрештою, підсвідомого, коли відчиняється будиночок чаклунки і виходять звідти у світ небувалі, часто химерні образи. Основним чинником, що визначає неповторність мистецтва художниці, є її рідкісний талант. Саме завдяки своєму талантові зуміла вона вловити й висловити інтонацію української культури, донести її теплий людяний тембр.

За типологією її роботи можна умовно поділити на сюжетні (фігурні), знакові, ритміко-орнаментальні. Якщо в середині 1960-х років її творчість була представлена переважно квітково-пташиними композиціями, то вже 1967 року присутня ціла низка побутових сцен. Особливий розквіт її сюжетної творчості припадає на початок 1970-х років.

Вона творить квіти-роздуми, квіти-присвяти. Персоніфіковані фантастичні квіти (наприклад, квіти-оченята) і ті, що легко вгадуються, – соняшник, бузок, рожа. Композиції з квітів – декоративні й монументальні, вони нагадують стінопис, мають неповторний ритмічний лад. Для полотен мисткині характерний бездоганний ритм. Усі елементи утворюють довершений ансамбль зі своїм ритмом і формами.

Світ художниці – дивовижний. Ось фантастичний птах, який нагадує жар-птицю з бабусиних оповідей і казок. А це звір, «який гуляє», він зовсім не злий, добрий. А які прекрасні буслики прилетіли і споглядають красу незвичайних квітів. Це все залишила нам Марія Приймаченко. Її твори – неоціненний скарб. Це дивовижний світ добра, мудрості, фантазії.

У витворених її уявою квітах, звірах, сюжетах з українських казок, легенд, пісень відчувається неперервний ланцюжок часів. Художниця бачила світ у незвичайних образах, споріднених із фантастикою, мала відчуття вічного, невмирущого. Недарма Пабло Пікассо зізнався: «Я схилиюся перед цим дивом – мистецтвом геніальної українки» [3].

Марія Приймаченко любила кожен живу істоту, рослину, хмарину в небі. Цю любов заповідала нам впустити у свої серця.

Творчість Марії Приймаченко – це ніби згусток емоційних вражень від казок і легенд, від самого життя, це феномен дивовижного сплаву конкретного мислення і фантазії.

Довге і плідне життя прожила народна майстриня і залишила сотні творів, які є окрасою музейних колекцій, адже вони позначені тією мистецькою досконалістю, яка непідвладна часові.

Загальнолюдська тема боротьби добра та зла проходить крізь усе її мистецтво. Добро в неї завжди перемагає. Тема радості буття поєднується з темою смутку. За життя Приймаченко написала до тисячі картин. Близько 650 робіт зберігають у Національному музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві.

Її творчість продовжує жити у XXI столітті в різних витворах сучасного мистецтва, як, наприклад, стріт-арт, у кіномистецтві. Дизайнери успішно використовують фантастичні образи з картин Марії Оксентіївни в оформленні одягу, аксесуарів, унікальних інтер'єрів, навіть транспорту та інших [6].

Список використаних джерел та літератури

1. URL: <https://dovidka.biz.ua/mariya-priymachenko-biografiya/>.
2. Уроки розвитку зв'язного мовлення / А. А. Ворон, В. А. Солопенко. *Українська мова. Профільний рівень*. Київ : Освіта, 2019. С. 11.
3. Бабак В. Дивосвіт Марії Приймаченко. *Дивослово*. 2012. № 6. С. 18–21.
4. Асадчева Т. Фантастичні звірі Марії Приймаченко, які підкорили світ. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/61254>.
5. URL: <https://ffr.org.ua/zhinky-yaki-zminuyvaly-svit-mariya-prymachenko/>.
6. URL: <https://art.lib.kherson.ua/mariya-primachenko-ta-ii-divosvit.htm>.